

Digitale læremidler i danskfaget

Af Morten Tannert og Ulf Dalvad Berthelsen
DPU, Aarhus Universitet

Formålet med forskningsoversigten

- ✓ At give praktikere og andre interesserede et indblik i den nuværende forskning i brugen af digitale læremidler i danskfaget.
- ✓ At skabe grundlag for en fagdidaktisk diskussion af de digitale læremidlers potentialer og begrænsninger i danskundervisningen.
- ✓ At give praktikere mulighed for didaktisk refleksion og udvikling af danskundervisningen.

Hvad er digitale læremidler?

Med digitale læremidler refereres der til digitale teknologier (både hardware og software), som anvendes i en undervisningssammenhæng.

- ✓ Funktionelle læremidler (værktøjer, som faciliterer undervisnings- og læringsprocesser)
- ✓ Semantiske læremidler (Digitale tekster, som har et betydningsindhold, men som ikke indeholder et didaktisk design)
- ✓ Didaktiske læremidler (Digitale materialer, som er udviklet med henblik på brug i undervisningen, og som har et iboende didaktisk design)

De digitale læremidlers didaktiske potentialer og udfordringer

- ✓ Digitale læremidler medfører nye didaktiske handlemuligheder i undervisningen, som ikke vil være mulige uden inddragelse af digitale læremidler (fx indholdsdeling uafhængigt af tid og sted, nye modaliteter i elevtekster).
- ✓ Disse nye didaktiske handlemuligheder kan være svære at koble til danskfagets eksisterende indholdsområder og aktiviteter.

Arbejdsspørgsmål:

- ✓ Overvej, hvilke undervisningsaktiviteter der oftest finder sted i danskfaget?
- ✓ Hvor mange af disse aktiviteter kan kun lade sig gøre gennem inddragelse af digitale læremidler?
- ✓ I hvor mange af aktiviteterne er det digitale læremiddel overflødigt?

Hvor udbredte er de digitale læremidler?

- ✓ Anvendelsen af digitale læremidler i danskundervisningen øges mellem indskoling (10 %), mellemtrin (22 %) og udskoling (50 %).
- ✓ I udskoling er det særligt de digitale fagportaler, der dominerer.
- ✓ De digitale didaktiske læremidler, der anvendes meget i grundskolen, er typisk karakteriseret ved at være produktionsorienterede, formidlende og stilladserende, hvorimod de analoge didaktiske læremidler i højere grad lægger op til repetition og træning.

Nye krav til elevernes kompetencer i dansk

- ✓ Nye krav til elevernes læsning. Fx informationshåndtering, kritisk stillingtagen, navigationsfærdigheder på internettet, multimodale kompetencer.
- ✓ Flere studier peger på, at den kritiske bevidsthed og stillingtagen til digitale onlinetekster bør være et vigtigt fokuspunkt i danskfaget.
- ✓ Multimodalitet er også blevet et vilkår i digitale elevprodukter. Fx hjemmesideproduktion, blogs, film, kodningsprojekter.

Digitale læremidler og danskundervisningens aktiviteter

- ✓ En dansk undersøgelse af grammatikundervisningen i dansk, engelsk og tysk viser, at grammatikundervisningen i høj grad er faciliteret af digitale læremidler, som på mange måder ligner de traditionelle papirbaserede læremidler (fx ved at fokusere på individualiserede og repetitive træningsøvelser).
- ✓ En central pointe fra en amerikansk undersøgelse er, at investeringer i digital teknologi ikke i sig selv fører til en positiv forandring af undervisningspraksis, hvis ikke investeringerne kombineres med et tilsvarende fokus på didaktiske og pædagogiske tiltag.

Arbejdsspørgsmål

- ✓ I den amerikanske undersøgelse fører investeringer i digitale læremidler ikke til forandringer af de grundlæggende undervisningsmønstre. Hvilke årsager kan der være til, at der ikke nødvendigvis er en sammenhæng mellem investeringer i digital teknologi og udvikling af undervisningspraksis?

Foto: Mikal Schlosser

Digitale læremidler og danskundervisningens indhold

- ✓ Meget få studier har undersøgt undervisning, hvor eleverne har lært *om* it og medier (fx kommunikation på de sociale medier eller programmering).
- ✓ En del studier, som dog er af ældre dato, peger på, at danskundervisningen fortsat er præget af traditionelle indholdsområder. Et nyere dansk studie af elevprodukter viser eksempelvis, at den produktive del af danskundervisningen stadig er domineret af de traditionelle skriftsproglige genrer (nyhedsartikler, reportager etc.).

Nye krav til lærernes kompetencer

- ✓ Mange studier peger på, at lærernes kompetencer er centrale ift. en vellykket integration af digitale læremidler i danskundervisningen.
- ✓ I flere af studierne er det dog ikke så meget lærernes egne digitale kompetencer, der er de mest centrale, men derimod deres evne til meningsfuldt at koble de nye digitale handlemuligheder med danskfagets eksisterende indholdsområder og aktivitetsformer.
- ✓ Et norsk studie viser, at de nye digitale muligheder særligt har betydning for lærernes evaluering af elevernes produkter. Faktisk viser studiet, at det har negativ betydning for elevernes tilgang til og engagement i multimodal tekstproduktion, hvis ikke denne del integreres som en del af lærernes feedback.

Arbejdsspørgsmål

- ✓ Digitale funktionelle læremidler muliggør nye former for elevprodukter i danskfaget. Det kunne eksempelvis være digitale tegneserier, film, Scratch-projekter, power points, podcasts, screencast etc. Hvordan er vurderingskriterierne for disse produkter anderledes end ved traditionelle skriftlige elevprodukter?

Foto: Mikal Schlosser

Digitale læremidler og lærerens rolle i undervisningen

- ✓ En række svenske studier viser, at digitale læremidler kan være med til at skabe situationer i undervisningen, hvor de traditionelle strukturer og magtforhold forandres. Fx ved at eleverne får mere kontrol over undervisningen eller ved at elevernes tekniske kompetencer overstiger lærerens.
- ✓ Flere studier peger dog på, at der stadig er digitale kompetencer hos eleverne, som kræver opmærksomhed i danskundervisningen (fx digitalt samarbejde, kritisk læsning), og læreren kan derfor ikke bero sig på, at eleverne selv kan arbejde hensigtsmæssigt med de digitale læremidler.

Arbejdsspørgsmål

- ✓ I nogle af de svenske undersøgelser beskrives eleverne som mere teknisk kompetente end lærerne. Er der forskel på de tekniske kompetencer, som eleverne skal udvikle i undervisningen, og de kompetencer, som dansklæreren skal besidde?

De digitale læremidlers rolle ift. udviklingen af inkluderende fællesskaber og specialundervisning

- ✓ Forholdsvis få studier har undersøgt læse- og skriveteknologier ift. undervisning af børn med ordblinddevanskeligheder. Et nyere dansk studie viser dog, at anvendelsen af it-hjælperedskaber havde en positiv effekt på elevernes læsning og skriftsprog (bl.a. tekstforståelse og stavning), men at dansklærerne i den daglige undervisning følte sig dårligt klædt på til at støtte eleverne i at anvende it-redskaberne.
- ✓ En række studier fokuserer på, hvordan digitale læremidler kan være med til at skabe nye og inkluderende rammer for social og faglig deltagelse i undervisningen. Her vises det bl.a., at spilbaserede og samarbejdsorienterede aktiviteter, som involverer digitale læremidler, har en positiv effekt på elevernes trivsel.

Effekten af digitale læremidler

- ✓ Relativt få studier har undersøgt læringseffekten af at anvende digitale læremidler i danskundervisningen.
- ✓ Der vises overordnet set små positive effekter af de digitale læremidler (bla. på læsning og skrivning), men der må tages forbehold for, at det generelt er notorisk vanskeligt at undersøge effekter af at anvende bestemte teknologier i undervisningen.

Hvad siger forskningen ikke noget om?

- ✓ Forskningen i brugen af digitale læremidler i danskfaget er forholdsvis fragmenteret og sammensat, og forskningen tilbyder derfor ikke entydige svar på de didaktiske spørgsmål.
- ✓ Der mangler særligt forskning om, hvad de store digitale fagportaler betyder for undervisningen i danskfaget.

Refleksions spørgsmål

1. Undersøg egen praksis

- ✓ Hvilke digitale læremidler anvender I?
- ✓ Hvilke typer hardware anvender I (tablets, bærbare computere, mobiltelefoner osv.)?
- ✓ Hvilken software anvender I (Word, iMovie, Pixton, fagportaler osv.)?
- ✓ Er de primært funktionelle, didaktiske eller semantiske?
- ✓ Hvad bruger I dem til? Hvilke dele af danskfaget er de rettet imod (litteratur, grammatik, medier osv.)?
- ✓ Hvad er argumentet og belægget for at bruge netop disse?

2. Reflektér over de potentialer og udfordringer, som forskningen peger på.

- ✓ Vælg tre pointer fra forskningsoversigten, som I kan tage med jer i arbejdet med undervisningsplanlægningen.
- ✓ Hvordan tror I, at pointerne kan være med til at forandre jeres praksis?
- ✓ Vælg to pointer fra forskningsoversigten, som I opfatter som udfordrende for jeres praksis.
- ✓ På hvilken måde udfordrer disse pointer jeres praksis?

3. Skitsér et didaktisk design, hvor valget af digitale læremidler er informeret af de udvalgte pointer fra forskningsoversigten

- ✓ Hvilke læremidler anvendes i designet?
- ✓ Hvad er de faglige begrundelser for at vælge netop disse?
- ✓ Hvilke arbejdsprocesser lægger læremidlerne op til, at eleverne skal indgå i?
- ✓ Overvej, i hvilket omfang der er brug for teknisk stilladsering for at sikre, at brugen af det digitale læremiddel bliver en succes.